

LJUDSKA ZGODOVINA ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE

HOWARD ZINN (1922–2010) je bil družbeno angažiran profesor zgodovine in politologije na bostonski univerzi, neomajen borec za mir, socialno in ekonomsko pravičnost. Odraščal je v priseljenski judovski delavski družini v Brooklynu, delal v ladjedelnici, bil bombardir ameriškega letalstva v drugi svetovni vojni – te izkušnje so odločilno oblikovale njegov odnos do sveta in ljudi, njegovo protivojno stališče in strast do proučevanja zgodovine in družbe. Legendarni mentor ne le študentom, ampak mnogim intelektualcem, umetnikom in aktivistom, je za svoje življenjsko delo *Ljudska zgodovina Združenih držav Amerike* prejel več priznanj doma in v tujini. Njegov opus obsega več kot dvajset študij, med njimi so *La Guardia in Congress*, *Postwar America*, *Vietnam: The Logic of Withdrawal*, *Disobedience and Democracy*, *The Politics of History*, *Declarations of Independence: Cross-Examining American Ideology*, *Iraq Under Siege*, *Terrorism and War*, *The Future of History*, ter na stotine člankov, intervjujev, radijskih in televizijskih oddaj, predavateljskih turnej, dokumentarcev in avtobiografijo *You Can't Be Neutral on a Moving Train*, katere slovenski prevod bo pri Sophii izšel naslednje leto.

Howard Zinn

Ljudska zgodovina
Združenih držav Amerike

PREVEDLA MOJCA DOBNIKAR

SOPHIA
Ljubljana 2021

Howard Zinn

Ljudska zgodovina Združenih držav Amerike

Izvirnik: Howard Zinn, *A People's History of the United States* (New York: HarperCollins, 2015)

© Howard Zinn, 1980, 1995, 1998, 1999, 2003

uvod: © Anthony Arnove, 2015

prevod: © Založba Sophia, 2021

Vse pravice pridržane.

Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za knjigo Republike Slovenije.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(73)

ZINN, Howard

Ljudska zgodovina Združenih držav Amerike / Howard Zinn; prevedla Mojca Dobnikar,
[prevod pesmi Nada Grošelj; spremna beseda Lev Centrih]. – Ljubljana: Sophia, 2021. –
(Zbirka Naprej!, ISSN 2385-880X)

Prevod dela: A people's history of the United States

ISBN 978-961-7003-70-3

COBISS.SI-ID 107684867

Noahu, Georgii, Sereni, Naushon, Willu – in njihovi generaciji

Vsebina

Zahvala ix

*Anthony Arnove, Uvod v Ljudsko zgodovino Združenih držav Amerike
ob 35. obletnici prvega izida* xi

- 1 Kolumb, indijanska ljudstva in človeški napredek 1
- 2 Nastanek barvne ločnice 23
- 3 Hudobni in ničvredni 39
- 4 Tiranija je tiranija 59
- 5 Nekakšna revolucija 75
- 6 Intimno zatirane 101
- 7 Dokler trava raste ali voda teče 123
- 8 Hvala bogu, ničesar ne vzamemo s silo 147
- 9 Suženjstvo brez podreditve, osvoboditev brez svobode 167
- 10 Druga državljanska vojna 209
- 11 Roparski baroni in uporniki 251

12	Imperij in ljudstvo	295
13	Socialistični izziv	319
14	Vojna je zdravje države	357
15	Samopomoč v hudih časih	375
16	Ljudska vojna?	407
17	»Mogoče jih raznese?«	443
18	Nemogoča zmaga: Vietnam	469
19	Presenečenja	503
20	Sedemdeseta leta: Pod nadzorom?	541
21	Carter – Reagan – Bush: Nadstrankarski konsenz	563
22	Zamolčani upor	601
23	Prihajajoči upor paznikov	631
24	Clintonovo predsedovanje	641
25	Volitve leta 2000 in »vojna proti terorizmu«	673
	Zaključek	681
	<i>Literatura</i>	687
	<i>Spremna beseda: Lev Centrih, O ljudski zgodovini</i>	711
	<i>Priloga</i>	727
	<i>Imensko kazalo</i>	735

Zahvala

Mojima urednicama Cynthii Merman pri založbi Harper & Row in Roslyn Zinn za njuno neprecenljivo pomoč.

Hughu Van Dusnu pri založbi HarperCollins za čudovito pomoč in podporo v vsej zgodovini te knjige.

Ricku Balkinu, mojemu neutrudnemu, skrbnemu agentu in prijatelju.

Časopisu *Akwesasne Notes* ljudstva Mohavk za odlomek iz pesmi Ile Abernathy.

Založbi Dodd, Mead & Company za odlomek iz pesmi »Pod masko« iz zbirke *The Complete Poems of Paul Laurence Dunbar* [Zbrane pesmi Paula Laurencea Dunbarja].

Založbi Harper & Row za pesem »Dogodek« iz zbirke *On These I Stand* [Vztrajam pri tem] Counteeja Cullena. Avtorske pravice Harper & Row Publishers, 1925; obnovila Ida M. Cullen 1953.

Založbi Alfred A. Knopf, Inc., za odlomek iz pesmi »Jaz tudi jaz« iz zbirke *Selected Poems of Langston Hughes* [Izbrane pesmi Langstona Hughesa].

The New Trail, letopisu Indijanske šole v Phoenixu, Arizona, 1953, za pesem »Ni!«.

Založbi Random House za odlomek iz pesmi »Podoba na Aveniji Lenox« iz izbirke *The Panther and the Lash: Poems of Our Time by Langston Hughes* [Panter in bič: Pesmi našega časa Langstona Hughesa].

Esti Seaton za pesem »Njeno življenje«, ki je bila prvič objavljena v knjigi *The Ethnic American Woman* [Etnična Američanka] Edith Blicksilver, Kendall/Hunt Publishing Company, 1978.

Družbi Warner Bros za odlomek iz pesmi »Imaš par centov zame, brat?«, besedilo Jay Gomey, glasba E. Y. Harburg, © 1932 Warner Bros, Inc., obnovljene avtorske pravice, vse pravice pridržane. Uporabljeno z dovoljenjem.

Uvod v *Ljudsko zgodovino Združenih držav Amerike* ob 35. obletnici prvega izida

Howard Zinn je z *Ljudsko zgodovino Združenih držav Amerike* v temeljih spremenil razmišljanje milijonov ljudi o zgodovini. Vendar bi prvi izjavil, da tega ni naredil sam. Knjiga je nastala iz njegove zavesti o pomenu družbenih gibanj v zgodovini ZDA. V šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja ter pozneje je imel v nekaterih aktivno vlogo – v gibanju za državljanske pravice, množični mobilizaciji za končanje vojne v Vietnamu, a tudi v drugih protivojnih gibanjih ter številnih gibanjih za višje plače in delavske pravice, za pravice žensk, Latinskoameričanov, staroselskih Američank, gejev in lezbijk itd.¹ Kmalu je tudi dal priznanje številnim ljudem, ki so vplivali na njegov pogled na zgodovino: Woodyju Guthrieju, čigar pesmi o delovnih ljudeh v tridesetih in štiridesetih letih 20. stoletja so mu odprle oči za poglavja v zgodovini ZDA, ki mu jih je formalno izobraževanje prikrilo, Philipu S. Fonerju, Herbertu Apthekerju, Richardu Hofstadterju, Elizabeth Martínez in drugim piscem, urednicam, knjižničarjem in zgodovinarkam, ki so razkrivali tisto, o čemer sam pravi, da bomo »prej odkrili v bežnih minulih trenutkih sočutja kot pa v dolgih stoletjih vojskovanja«. Predvsem pa je izrazil priznanje ljudem, katerih zgodbe je vtikal v knjigo: Eugenu Debsu, Fannie Lou Hamer, Fredericku Douglassu, Oraču.² S svojim pisanjem je hotel predstaviti njihove

-
- ¹ Howard Zinn že v prvem stavku prvega poglavja svoje knjige opozarja na prisotnost žensk v zgodovini, ki jo popisuje. Kot je znano, angleščina ne razlikuje med spoloma tako kot številni drugi jeziki, med njimi slovenski. Da se ob branju ne bi izgubila zavest o prisotnosti žensk v opisanih dogajanjih, sem v prevodu samostalnikom moškega spola ponekod dodala še tiste ženskega spola (npr. črnici in črнке namesto zgolj črnici), uporabila spolno nevtrarno obliko (npr. indijanska ljudstva namesto Indijanci) ali menjavala samostalnike moškega in ženskega spola (npr. odvetniki, učiteljice, kmetje, delavke). (Vse opombe so prevajalske ali uredniške.)
 - ² Orač je bil vzdevek Jedediaha Pecka, kmeta, ki velja za očeta javnega šolskega sistema v državi New York in je sodeloval v Shaysovem uporu, opisanem v petem poglavju knjige.

glasove in zgodbe, njihove boje in vizije ter navdihniti k spremembi tudi druge ljudi. Zato si je tako zelo želel objaviti spremljevalko tej knjigi, *Voices of a People's History of the United States* [*Glasovi Ljudske zgodovine Združenih držav Amerike*], zbirko govorov, pisem, manifestov in drugih dokumentov iz ljudske zgodovine, na katere se je opiral v pisanju pričujoče knjige – a tudi zato, da bi ljudi spomnil, da se ta zgodovina danes nadaljuje v novih oblikah. In zato je hotel posneti dokumentarni film *The People Speak* [*Govori ljudstvo*] z umetniki, kot so Bob Dylan, Kerry Washington, Viggo Mortensen in Danny Glover – da bi ti glasovi postali živ del zavesti. Po njegovem mnenju so bile njegove besede v tej knjigi, naj so še tako pomembne, manj bistvene za uspeh *Ljudske zgodovine* kot besede in dejanja drugih, ki jih je spletel v pripoved o zgodovini ZDA, povedano od spodaj navzgor.

Knjiga razkriva Howardovo enkratno pisateljsko večnost. Prebralo jo je na milijone ljudi, kar je izreden dosežek za katerokoli delo poljudne zgodovine – in ker jim je odprla nova obzorja, so svoje izdelane izvode predali naprej prijateljem, družinskim članicam, sovojakom in sodelavkam. Marsikdo je zato postal učitelj, učiteljica. Še več pa jih je čutilo, da jim je knjiga spremenila življenje in jih usmerila na nove poti. Sam sem eden od teh. Branje te knjige – in velika sreča, da sem pozneje spoznal Howarda in delal z njim – me je korenito spremenilo. Zgodovina me je zaradi nje začela zanimati bolj kot zaradi kateregakoli drugega učitelja ali druge izkušnje. In pripeljala me je do tega, da sem začel gledati na zgodovino kot na nekaj, kar ustvarjamo vsi skupaj, in spoznal, da naše razumevanje preteklosti ne vpliva le na to, kako vidimo sedanost z vso njeno kompleksnostjo, temveč tudi na to, kako si lahko zamišljamo drugačno prihodnost.

Ljudska zgodovina Združenih držav Amerike je leta 1980 prvič izšla v trdi vezavi v nekaj tisoč izvodih, kar je za HarperCollins veljalo za skromno. Toda kmalu si je našla občinstvo, ki je navdušeno bralo knjigo s tako razumljivim in večče orisanim pogledom na zgodovino ZDA, pogledom od spodaj, v nasprotju s še vedno prevladujočim leporečenjem o velikih belih možeh (in izjemoma še o kom), ki so »ustvarjali zgodovino«, kar je pogled, ki ljudi oropa moči. Voditeljica gibanja za državljanske pravice Diane Nash, ki jo je Howard spoznal med svojim delom pri Študentskem nenasilnem koordinacijskem odboru, je pred kratkim izjavila, da v naši kulturi težko sprejemamo zgodovine, ki predstavljajo prizadevanje navadnih ljudi, katerih imen morda niti ne poznamo ali pa jih le redko najdemo v učbenikih. V razpravi o filmu *Selma* Ave DuVernay iz leta 2014, ki so ga kritizirali, češ da nepošteno zmanjšuje vlogo predsednika Lyndona Bainesa Johnsona pri uveljavitvi zakonodaje o držav-

ljanskih pravicah (argument, ki ga je Howard zelo dobro poznal), je Diane Nash odgovorila:

Lyndon Johnson je bil predsednik. Uveljaviti zakon je bilo njegovo delo. Ne bi smel čakati, da so bili ob življenje Jimmie Lee Jackson, James Reeb in Viola Liuzzo. Z uveljavitvijo volilne pravice za črnce na Jugu ne bi smel čakati tako dolgo, da so bili ljudje na Pettusovem mostu pretepeni in je tekla kri. Cenim, da je uveljavil in podpisal zakon o volilni pravici, vendar si želim, da bi bil njen pobudnik, tako da nam v boju zanj ne bi bilo treba iti tako daleč, kot smo šli – organizirali smo množično gibanje in tvegali svojo varnost. Volilno pravico so nam priskrbeli pogum, delo, skrbnost, žrtvovanje, disciplina in odločenost državljanov in državljanek ZDA.

Izume, glasbene inovacije in številne druge dosežke in prispevke, ki so jih ustvarili potomci zaslužjenih Afričank in Afričanov v Ameriki, so si v zgodovini neupravičeno prisvajali drugi. Učimo se o predsednikih, bitkah in datumih. Zgodovinske knjige in popularna kultura vse prepogosto vzdržujejo vtis, da moraš biti predsednik, nekaj posebnega, ali belec, da bi imel pomembno idejo ali da bi dosegel kaj pomembnega. Ta predstava jemlje moč državljanom, državljanam in je ne bi smeli še naprej širiti.

Tako kot Diane Nash je tudi Howard z izkušnjami iz gibanja za državljanske pravice pridobil drugačno razumevanje tega, kako se ustvarja zgodovina. To razumevanje prežema sleherno stran v knjigi.

Ko je *Ljudska zgodovina Združenih držav Amerike* prvič izšla, je bil Ronald Reagan na poti, da postane predsednik. Gledano kulturno se je dežela opazno pomikala v desno. Širila so se gibanja, ki so poskušala zmanjšati pridobitve gibanja za državljanske pravice, gibanja za osvoboditev žensk in druge progresivne spremembe iz šestdesetih in sedemdesetih let. Sindikati so doživljali nenehne napade, od katerih si niso nikoli opomogli. V takšnem okolju bi bila lahko ta knjiga izgubljena, pozabljena. Vredno je razmisliti, zakaj se to ni zgodilo. Predvsem je šlo, tako kot pri vsakem založniškem podvigu, za nekaj sreče. Pri *New York Times Book Review* bi se lahko odločili, da knjiga ni vredna ocene, tako kot se tolikokrat odločijo o knjigah, napisanih z levičarskega stališča. Ko so se uredniki odločili za oceno, bi jo zlahka, kot pogosto naredijo, poslali kakemu pripadniku znova agresivne desnice, ki bi jo odpravil kot ničvredno. Namesto tega so za oceno zaprosili uglednega zgodovinarja Erica Fonerja. In Foner je bil do nje sicer kritičen, vendar jo je ocenil izredno

pozitivno. Njegove besede, 2. marca 1980 objavljene v *New York Times Book Review*, so vredne razmisleka.

[S]edemdeseta leta so bila priča redefinicije zgodovinskih študij brez primere – kar je bil stranski učinek vrenja v šestdesetih letih –, pri čemer so v ospredje raziskovanja stopile specifične izkušnje črncev, žensk, Indijancev, delavk in drugih zapostavljenih skupin ...

Howard Zinn je prvi zgodovinar, ki je poskusil proučiti celotno ameriško zgodovino iz nove raziskovalne perspektive. Profesor Zinn je ugleden znanstvenik in doslej avtor devetih knjig, ob tem pa tudi veteran gibanja za državljanske pravice in protivojnega gibanja ter trenutno bojevit zagovornik akademske svobode na Univerzi v Bostonu. Ko govori o svojih ciljih, je osvežujoče iskren. Vse preveč zgodovine, trdi, je napisane »s stališča vlad, zavojevalcev, diplomatov, voditeljev«. Njegova *Ljudska zgodovina* je, nasprotno, na strani poraženih, obupanih, ponižanih. To je knjiga, ki »ni spoštljiva do vlad, je pa spoštljiva do ljudskih uporniških gibanj« ...

Profesor Zinn piše z navdušenjem, ki ga v okorni prozi akademske zgodovine redko srečamo. In svoje besedilo podpira z zgovornimi navedki delavskih voditeljev, nasprotnic vojne in pobeglih sužnjev. Živo opisuje dogodke, ki so po navadi spregledani.

Toda Fonerju se je zdelo, da »zdravilni poudarek« knjige na »velikanski sposobnosti dozdevno nemočnega ljudstva, da se upre, zmanjšuje skrita frustracija ob pičlih rezultatih, ki jih je prinesla ta zgodovina upora«. Nato pravi:

Zdi se, da burni protesti, stavke in upori nikoli ne dosežejo ničesar. Vstaje so bodisi zatrte, preusmerjene ali doživijo prevzem. Dozdevne zmage, recimo osvoboditev sužnjev, preprosto služijo interesom podjetnikov; dosežene pridobitve, tako kot tiste v tridesetih letih, zgolj stabilizirajo sistem. Nikoli ni ustrezno pojasnjeno, zakaj takšnim gibanjem redko uspe doseči njihove cilje.

S Fonerjevim mnenjem, da knjiga »izraža globoko pesimističen pogled na ameriško izkušnjo«, se navsezadnje ni strinjal velik del bralstva, ki je v knjigi videlo pozitivnejšo, pravzaprav navdihujočo zgodbo. Dejansko je Howard dosledno iskal neuresničene možnosti zgodovine, kar je eden od razlogov, da je toliko ljudi v esteblišmentu – naj bo v akademskem okolju ali v vrhovih oblasti – imelo knjigo za tako nevarno. Howarda so zanimali tako zgodovinski potenciali – kar-bi-lahko-bilo, neuresničene vizije, širjenje protestnih obzorij –

kot podrobna razlaga oblik zatiranja. In pozorno branje te knjige po mojem mnenju razkriva globoko spoštovanje do človekove sposobnosti, da se upre zatiranju, da kolektivno ustvarja zgodovino, da doseže cilje, za katere si tisti, ki začnejo protestirati, morda nikoli niso predstavljali, da jih je mogoče doseči, in pogosto ne živijo dovolj dolgo, da bi videli njihovo uresničitev (čeprav je res, da se lahko takšne pridobitve izkažejo za krhke, in jih nikoli ne smemo imeti za samoumevne). Howard pa je užival tudi v samem prizadevanju. Cenil je vezi solidarnosti, vzajemno naklonjenost in ustvarjalno izražanje, ki ga porodi sodelovanje v družbenih gibanjih. Ideja, da zgodovino ustvarjajo *ljudje* in da lahko spremenijo njen potek, da institucije izvirajo iz ljudi in jih ljudje lahko spremenijo, je resnično subverzivna – in je glavni razlog, zakaj je ta knjiga razjezila toliko cenzorjev in tistih, ki bi to hoteli biti. Kot je Howard napisal na koncu svoje igre *Marx in Soho* [*Marx v Sohu*]: »Ne pozabite, biti radikalen pomeni preprosto zgrabiti problem pri koreninah. Korenine pa smo mi.«

Med prvimi so *Ljudsko zgodovino Združenih držav Amerike* podprli tisoči študentov in študentk, ki so poslušali Howardova predavanja na Kolidžu Spelman in Univerzi v Bostonu, ter številni drugi, ki so mu prisluhnili na kampusih svojih kolidžev in na protivojnih zborovanjih. Knjigo so takoj naročili bodisi zase bodisi za študijske skupine, ki so jih poučevali. Gibanja šestdesetih in začetka sedemdesetih let so vzgojila tudi novo generacijo dojemljivega bralstva, izmed katerega je marsikdo postal učitelj na srednji šoli ali kolidžu. Howardova predavanja so bila tako priljubljena, da je Univerza v Bostonu poskušala udeležbo na njih *omejiti*. (Znani so Howardovi boji z neokonservativnim predsednikom univerze Johnom Silberjem, v katerih je nekajkrat skoraj izgubil službo, vendar je na koncu zmagal.) Smešno je bilo, ko je neki univerzitetni uradnik na njegovo prošnjo za več asistentov pri zelo obiskanem uvodnem predmetu odgovoril, da lahko dobi več asistentov, če privoli v *zmanjšanje* števila študentov pri predmetu. Namesto tega je Howard pridobil študente prostovoljce, ki so prvo leto poslušali njegova predavanja, drugo leto pa vodili študijsko delo v manjših skupinah.

Le nekaj tednov po izidu *Ljudske zgodovine* so pri HarperCollinsu nepričakovano ugotovili, da je prva izdaja v trdi vezavi razprodana. Potem se je zgodil zanimiv zgodovinski preobrat. Howardov urednik Hugh Van Dusen je poskusil pri menedžerju na oddelku za prodajo izdaj v trdi vezavi doseči hiter ponatis; zavrnilo so ga. Dotedanje napovedi za knjigo niso bile dobre. Morda jih bodo ljudje vračali. V okviru naslednjega programa bi mogoče izdali broširano izdajo. Toda Van Dusen si je izbral, da je broširana izdaja izšla hitreje, in tako je bila knjiga na razpolago v dostopni izdaji veliko prej,

kot je bilo načrtovano. Bila je vedno bolj znana – in postala je to, česar ni nihče predvidel, kulturna referenca in založniški fenomen: vsako leto so jo prodali v večjem številu kot leto poprej (v nasprotju z običajnim potekom). Do leta 2015 so v Severni Ameriki prodali več kot 2,6 milijona izvodov *Ljudske zgodovine Združenih držav Amerike* in jo prevedli v več kot dvajset jezikov. Redko mine mesec, da ne bi na newyorški podzemni železnici videl človeka, zatopljenega v to knjigo.

Eden od bralcev prvih izvodov *Ljudske zgodovine* je bil mladi Matt Damon; njegova mati Nancy Carlsson - Paige je bila Howardova prijateljica in zaveznica v bostonskem gibanju. Kot je znano, je Matt z Benom Affleckom napisal prizor za film *Dobri Will Hunting*, nagrajen z oskarjem. V njem samouki matematični genij iz delavskega razreda, ki ga igra Matt, o *Ljudski zgodovini* izjavi, da je to knjiga, ki »te vrže na rit«. To je Howardu in njegovemu delu odprlo pot do novega občinstva: njegove ideje – in *Ljudska zgodovina* – so vstopile v popularno kulturo. Med bralstvom je bil tudi risar stripov Matt Groening, ki je izvod knjige vključil v eno od epizod svoje televizijske nanizanke *Simpsonovi*. Pozneje so v hvaljeni HBO-jevi nadaljevanki *Sopranovi* eno od zgodb zgradili okrog Howardovega kritičnega pogleda na Kristofa Kolumba. Epizoda se začne z bližnjim posnetkom Anthonyja Soprana ml., ki bere knjigo v trdi vezavi.

Toda v resnici ima knjiga še naprej vedno novo bralstvo po zaslugi številnih učiteljic in učiteljev, ki si junaško prizadevajo pri svojih učencih in učenkah spodbuditi kritično mišljenje. S tem veliko tvegajo, saj danes veljajo za najpomembnejše le rezultati testov, iz učiteljev pa delajo grešne kozle, poskušajo razbiti njihove sindikate in jim vsiliti »domoljubni« pogled na zgodovino. Leta 2014 so v Koloradu učenke in učenci, učitelji in učiteljice – nekateri s Howardovimi citati na transparentih – protestirali, ker je krajevni šolski svet poskušal zagotoviti, da bi pri pouku zgodovine na višji stopnji »promovirali državljanstvo, domoljubje, bistvo in prednosti sistema prostega trga, spoštovanje avtoritete in spoštovanje individualnih pravic«, ne bi pa »spodbujali ali opravičevali državljanskih nemirov, družbenih konfliktov ali nespoštovanja zakona« (zanimiv izziv, če hočeš na primer poučevati o ameriški revoluciji ali zgodovini abolicionizma). Februarja 2015 so v Oklahomi člani Skupnega izobraževalnega odbora izglasovali prepoved vsega pouka zgodovine na višji stopnji, češ da se osredotoča na tisto, »kar je v zvezi z Ameriko slabega«.

V zvezni državi, v kateri sem odrasel, Indiani, je januarja 2010 takratni guverner Mitch Daniels (zdaj predsednik Univerze Purdue) *le nekaj dni* po Howardovi smrti *razposlal elektronsko pošto*, v kateri je odkrito pozdravil

njegovo smrt in poskušal doseči, da učitelji v Indiani sploh ne bi več uporabljali *Ljudske zgodovine*. »Ta strašni protiameriški akademik je končno umrl,« je napisal Daniels. »Zapisi v njegov spomin in komentarji omenjajo, da je knjiga *Ljudska zgodovina Združenih držav Amerike* 'izbirni učbenik na srednjih šolah in kolidžih po državi'. Ta knjiga je grozna, ne temelji na dejstvih, ampak na napačnih podatkih in na vsaki strani potvarja ameriško zgodovino. Mi lahko kdo zagotovi, da se v Indiani ne uporablja? Če se, kako se je bomo znebili, preden bo še več mladih prisiljeno brati popolnoma napačno različico naše zgodovine?« Jasno je, zakaj so se Daniels in njegovi zavezniki počutili ogrožene ob Howardovem pristopu k zgodovini in ob njegovem aktivizmu, tako kot je jasno, zakaj tisti, ki poskuša razbiti današnje sindikate, ne želi, da bi ljudje proučevali ključno vlogo, ki so jo imeli sindikati v zaščiti pravic delovnih ljudi – ali druge primere ljudskih bojev proti oblasti.

Kljub tem napadom in celo kljub tveganju izgube zaposlitve so učitelji poleg običajnega učbenika še naprej predpisovali Howardovo knjigo, posojali učencem lastne izvide in fotokopirana poglavja ter jim na glas brali odlomke. Ob opiranju na *Ljudsko zgodovino* vse več učiteljic in učiteljev v ZDA uporablja tudi učne programe in vire organizacij, kot so Glasovi Ljudske zgodovine Združenih držav Amerike, Zinnov izobraževalni projekt, publikacija *Rethinking Schools* in Učenje za spremembo. Na ta način v učilnicah oživljajo »ljudsko zgodovino«.

Nič od tega ne pomeni, da Howard ni doživel resnejših kritik, tudi z leve. S tem ni imel težav. Spodbujal je kritično mišljenje in upal, da bodo ljudje enako neodvisno razmišljali tudi o njegovih pogledih. Zato *Ljudsko zgodovino Združenih držav Amerike* začne z zelo neposredno navedbo svojega stališča:

Ob tej neizogibni pristranskosti, ki izhaja iz izbire in poudarkov v zgodovini, poskušam zgodbo o odkritju Amerike raje povedati z vidika aravaškega ljudstva, zgodbo o ustavi s stališča sužnjev, zgodbo o Andrewu Jacksonu tako, kot ga je videlo čerokijsko ljudstvo, zgodbo o državljanski vojni, kot so jo videli newyorški Irci, o mehiški vojni, kot so jo videli dezertarji Scottove vojske, o vzponu industrializma, kot so ga videle mlade ženske v Lowellovih tekstilnih tovarnah, o špansko-ameriški vojni, kot so jo videli ljudje na Kubi, o zavzetju Filipinov, kot so ga videli črnski vojaki na Luzonu, o zlati dobi, kot jo je videlo kmečko prebivalstvo Juga, o prvi svetovni vojni, kot so jo videli ljudje s socialističnimi prepričanji, o drugi svetovni vojni, kot so jo videli ljudje s pacifističnimi prepričanji, o New Dealu, kot ga je videlo črnsko prebivalstvo Harlema, o povojnem ameriškem imperiju, kot so ga videli peoni v Latinski

Ameriki. In tako naprej, v omejitvah, v katerih ne glede na svoje prizadevanje sploh kdo lahko »vidi« zgodovino s stališča drugih.

Howard je verjel v igro z odkritimi kartami. Ni se skrival za zgodovinarju lahko dostopno držo distancirane, strokovne »objektivnosti«. Imel je svoje stališče, rad je videl, če so temu stališču oporekali, in rad je sodeloval v dialogu o njem.

Nekateri bralci bi si želeli, da bi v knjigo vključil opombe. Howard je menil, da bi s tem zgrešil namen knjige – napisati dostopno in poljudno zgodovino. Bralstvo je želel privabiti, ne pa ga preplašiti ali odgnati, zlasti ker se branja knjige z več kot šeststo stranmi že tako bojiš lotiti. Drugi zgodovinarji so ga grajali, ker je prestopil ozke akademske meje. (Howard se je na stavkovni straži počutil bolje kot na zasedanju Organizacije ameriških zgodovinarjev; sam bi to prvi priznal.) Bolj upravičeno je bilo pričakovanje dela bralstva, da bo vključil več ženskih glasov. Nekateri so mu očitali poudarjanje spontanosti v zgodovini. Moj občutek je, da je Howardova napoved v triindvajsetem poglavju o »Prihajajočem uporju paznikov« – »davkoplačevalcev, izučenih delavk, strokovnjakov, vladnih uslužbenk«, ki sestavljajo »srednje razrede« – pretirano optimistična (kot je pozneje sam priznal); toda hkrati je bil izredno daljnoviden, ko je pisal o »99 odstotkih« proti »enemu odstotku« že leta pred popularizacijo teh izrazov v gibanju Occupy. (Zanimivo je, da so si nekateri pripisovali zasluge za to geslo – ali so jim jih pripisovali drugi –, pri čemer so spregledali, da je Howard v tej knjigi uporabil izraza že veliko prej.)

Toda takšen optimizem je bil bistvena značilnost Howardove politike in osebnosti. Zaradi njega se je sploh lotil tako ambicioznega projekta, kot je *Ljudska zgodovina Združenih držav Amerike* (ki ga, kot je velikokrat povedal, nikoli ne bi mogel izpeljati brez spodbude svoje žene Roslyn Zinn). Ta optimizem je njega in njegovo družino pripeljal na Kolidž Spelman, kjer je poučeval, in zaradi njega so se nepričakovano vključili v gibanje za državljanske pravice. Zaradi njega je poleg številnih pomembnih zgodovinskih del napisal tudi tri gledališke igre: *Emma*, *Daughter of Venus* [*Venerina hči*] in *Marx in Soho* [*Marx v Sohu*]. Globoko je verjel v sposobnost ljudi za sodelovanje in spreminjanje okoliščin. Avtorica znanstvene fantastike Ursula K. Le Guin je v nedavnem eseju pisala o »pristnem, brezkompromisnem iskanju realističnega upanja« in o »priložnosti, da presežemo hromeče spolne, rasne, razredne in narodnostne hierarhije, o priložnosti, da najdemo radikalno zdravilo za radikalno zlo našega družbenega sistema«. Howard Zinn je verjel, da je treba zgrabiti to priložnost – in vztrajati pri tem upanju. Toda to je bilo mogoče, ker se je opiral na vse primere iz naše preteklosti – na abolicionistično gibanje,

gibanje za žensko volilno pravico, boj za pravico do organiziranja sindikatov in do osemurnega delovnika –, ko je ljudstvo dokazalo, da so se ta načela, ki so se nekoč zdela nestvarna in brezupna, izkazala za drugačna. S tem je torej ljudstvo priskrbelo tisto, kar je valižanski socialist in kulturni teoretik Raymond Williams poimenoval »viri upanja«.

Uspeh *Ljudske zgodovine Združenih držav Amerike* je na neki način utelešenje Howardove stave na optimizem. *Ljudska zgodovina* je bila v oporo progresivnemu protitoku, ki se je razvijal od začetka osemdesetih let in rasel z učitelji, organizatorkami in naslednjo študentsko generacijo. Skupaj so oblikovali nove politične pobude in gibanja. (Howard je najino knjigo *Glasovi Ljudske zgodovine Združenih držav Amerike* posvetil »uporniškimi glasovom prihajajoče generacije«.) Na vsakem koraku tega potovanja je bil tu in se boril z njimi. V vseh svojih številnih predavanjih, intervjujih in govorih na protivojnih protestih, od najmanjših zborovanj do shodov deset tisočev, nas je spominjal na zgodovino družbenih sprememb v tej državi in se vedno znova vračal k svojim osrednjim idejam: da sprememba pride od spodaj; da pride do napredka samo, če se upre in organizira ljudstvo – delavke, ki se odločijo za stavko, potrošniki, ki se odločijo za bojkot, vojaki, ki zavrnejo boj ter odklonijo krivičnost in vojno; da ne moremo računati na izvoljene funkcionarje ali voditelje, temveč le na lastne individualne in kolektivne akcije; da sprememba nikoli ne poteka v ravni črti, temveč vedno navzgor in navzdol, po ovinkih in naokrog; in da v zgodovini ni zagotovil za nič.

Toda Howard je tem argumentom dodal poseben element, ker je utelešal razumevanje, da je izkušnja sodelovanja z drugimi za politično spremembo najvrednejše, najbolj izpolnjujoče in smiselno življenje, kar ga lahko živiš. Solidarnost, ki jo je čutil do ljudstva v boju, in radost, ki ga je prežemala v življenju, sta bili nalezljivi. Vsakomur okrog sebe je sporočal, da je pomemben, pomembna, da aktivno sodeluje v ustvarjanju zgodovine. V devetdesetih letih je v nekem članku o delavskem organizatorju in socialistu Eugenu Debsu napisal: »Vedno potrebujemo radikalce, ki so tudi ljubeznivi.« Dodal je, da se moramo od Debsa naučiti »odločnosti, da pred razburkano javnostjo vztrajamo pri takih idejah, ki so po eni strani pogumne in po drugi vabijo – bolj ko so pogumne, bolj vabijo«. Ko je kmalu po Howardovi smrti na dogodku v Kaliforniji, posvečenem njegovemu življenju in delu, igralec David Strathairn prebral te vrstice, nam je bilo vsem v občinstvu jasno, da te besede opisujejo Howarda prav toliko kot Debsa. Howardove ideje so bile pogumne, vabile so in navdihovale.

Od časa do časa se pojavijo ljudje, ki lahko na posebno privlačen način izkristalizirajo namene ali cilje gibanja, ki lahko pritegnejo večje množice k

sodelovanju v kakšni akciji in se, tako kot Howard, za vse življenje zavežejo aktivizmu. Toda takšni ljudje ne morejo nadomestiti gibanja. Debs, ki je dobro razumel ta problem, ga je nekoč ubesedil takole: »Nisem Mojzes, da bi vas popeljal iz puščave ... kajti če bi vas jaz lahko popeljal iz nje, bi vas kdo drug lahko spet popeljal vanjo.« Takšen duh je bil značilen za Howarda – razmišljaj samostojno, deluj v svojem imenu, nasprotuj oblasti in dvomi o njej. Vendar delaj to skupaj z drugimi. Tako kot je napisal v *Marxu v Sohu*: »Če nameravaš prekršiti zakon, naredi to skupaj z dva tisoč ljudmi ... in Mozartom.«

Pogled na Howardovo življenjsko delo in njegov izredni zgled pa nas lahko naučita še nečesa zelo pomembnega. Naj bo klic sedanjega trenutka še tako nujen, moramo graditi in oblikovati dolgoročne strategije ter biti potrpežljivi ob vseh nazadovanjih in izzivih, s katerimi se bomo morali spoprijeti. Sprememba, kakršne si želimo, sistemska sprememba, ne bo prišla čez noč.

Howard je v svojem življenju dosegel veliko. Toda kot izpričuje nenehni vpliv njegove knjige, njegova zapuščina živi naprej. Živi v novih znanstvenih prispevkih, kot sta *An Indigenous People's History of the United States* [Zgodovina staroselskega ljudstva Združenih držav Amerike] Roxanne Dunbar - Ortiz in *A People's History of Sports* [Ljudska zgodovina športa] Dava Zirina, ali v albumu *Let England Shake* [Naj se Anglija zatrese] P. J. Harvey, v »ljudskih knjižnicah« in »Zinnovih predavanjih« na zasedbah gibanja Occupy, v gibanjih za delavske pravice, če navedem le nekaj primerov izmed mnogih. Živi v učilnicah, kjer ljudje razpravljajo in se pripravajo o Howardovem pristopu k zgodovini. Živi na demonstracijah, kjer ljudje nosijo transparente z močnimi Howardovimi besedami o vojni in družbeni spremembi. In živi tu in zdaj, z vami.

ANTHONY ARNOVE

Anthony Arnove je s Howardom Zinnom napisal scenarij, režiral in produciral film *The People Speak* [Govori ljudstvo]. Je urednik več knjig, med katerimi so: *Glasovi Ljudske zgodovine Združenih držav Amerike*, ki jo je uredil skupaj z Zinnom in je dopolnjena izšla leta 2014 ob desetletnici prvega izida; *Howard Zinn Speaks* [Govori Howard Zinn]; *The Essential Chomsky* [Izbrana dela Chomskega]; knjiga intervjujev z Zinnom *Terrorism and War* [Terorizem in vojna]; in *Iraq Under Siege* [Obleganje Iraka]. Je tudi avtor knjige *Iraq: The Logic of Withdrawal* [Irak: Logika umika]. Produciral je dokumentarni film *Dirty Wars* [Umazane vojne], ki je bil nominiran za oskarja, in je član uredništva založbe Haymarket Books in *International Socialist Review*.

Kolumb, indijanska ljudstva in človeški napredek

Goli, rjavkaste polti in nadvse začudeni Aravaki in Aravanke so prihiteli iz svojih vasi in z otoške obale odplavali proti odprtemu morju, da bi si поблиžje ogledali veliko, nenavadno ladjo. Kolumb in njegovi mornarji so se izkrcavali. Oboroženi so bili z meči in čudno so govorili. Aravaki so jih hiteli pozdravljati, prinašali so jim hrano, vodo in darila. Kolumb je pozneje v svoj ladijski dnevnik napisal:

Nosili ... so nam papige in bale bombaža in kopja in mnogo drugih reči, v zameno pa so jemali steklene bisere in kraguljčke. Radi so kupčevali z vsem, kar so imeli ... Bili so lepo raščeni, postavni in lepih potez ... Orožja ne nosijo in ga ne poznajo, kajti ko sem jim pokazal meč, so v nevednosti prijeli za rezilo in se ranili. Železa nimajo. Njihove sulice so narejene iz trsja ... Sijajni služabniki bi bili ... S petdesetimi možmi bi lahko vse obvladali in dosegli, da bi delali karkoli, kar bi hoteli od njih.

Aravaško ljudstvo z Bahamskih otokov je bilo zelo podobno indijanskim ljudstvom na celini, bilo je zelo gostoljubno (kar so evropski opazovalci pozneje vedno znova ponavljali) in verjelo je, da si je treba stvari deliti. Ti lastnosti v renesančni Evropi nista bili čislani, kajti tu so gospodovali papeška vera, oblast kraljev in pohlep po denarju – značilnosti zahodne civilizacije in njenega prvega glasnika v Amerikah, Krištofa Kolumba.

Kolumb je zapisal:

Takoj ko sem prispel v Zahodno Indijo, sem na prvem otoku, ki sem ga odkril, s silo zajel nekaj domačinov, ki bi se morda lahko kaj naučili in mi dali kakšne podatke o teh pokrajinah.

Kolumb si je še najbolj želel dobiti podatke o tem, kje je zlato. Kralja in kraljico Španije je prepričal, da sta financirala odpravo iskanja bogastva, ki ga je pričakoval v deželah na drugi strani Atlantika, v Indiji in Aziji – zlata in začimb. Tako kot drugi poučeni ljudje tistega časa je namreč vedel, da je Zemlja okrogla in da lahko pluje proti zahodu, če hoče priti na Daljni vzhod.

Španija se je pred kratkim združila in je bila tako kot Francija, Anglija in Portugalska nova, moderna nacionalna država. Njeno prebivalstvo, v glavnem revni kmetje, je delalo za plemstvo, ki ga je bilo dva odstotka prebivalstva, v lasti pa je imelo 95 odstotkov zemlje. Španija se je povezala s Katoliško cerkvijo, izgnala vse Jude in pregnala Mavre. Tako kot druge države modernega sveta je iskala zlato, ki je postajalo novo znamenje bogastva, koristnejše od zemlje, saj je bilo z njim mogoče kupiti karkoli.

Veljalo je, da je v Aziji zlato, zanesljivo pa svila in začimbe, kajti Marko Polo in drugi so pred stoletji s svojih kopenskih odprav prinesli čudovite stvari. Zdaj, ko so Turki zavzeli Konstantinopol in vzhodno Sredozemlje ter nadzorovali kopenske poti proti Aziji, so potrebovali pomorsko pot. Portugalski pomorščaki so si jo utirali ob južnem koncu Afrike. Španija se je odločila tvegati z dolgo plovbo prek neznanega oceana.

Kolumbu so v zameno za to, da bo s poti prinesel zlato in začimbe, obljubili deset odstotkov dobička, guvernerstvo na novoodkritih ozemljih in slavo, ki bo spremljala njegov novi naziv – admiral oceana. Bil je sin izučenega tkalca iz italijanske Genove, delal je kot trgovski pomočnik in občasno kot tkalec, bil pa je tudi vešč pomorščak. Odpravil se je z devetintridesetimi člani posadke in tremi jadrnicami, med katerimi je največja, Santa Maria, v dolžino merila kakih trideset metrov.

Kolumb ne bi nikoli prispel v Azijo, ki je bila tisoče kilometrov dlje, kot je izračunal, saj si je svet predstavljal manjši, kakor je. Velikanska prostranost oceana bi bila zanj usodna. Toda imel je srečo. Na četrtini poti med Evropo in Azijo je naletel na neznano kopno, ki ga ni bilo na zemljevidih – na Ameriki. Bil je leta 1492, na začetku oktobra, triintrideset dni po tistem, ko je s svojimi možmi zapustil Kanarske otoke ob atlantski obali Afrike. Opazili so veje in debla, ki so se zibali na vodi. Opazili so jate ptic. To je bilo znamenje, da je v bližini kopno. Nato je 12. oktobra v mesečini zgodnjega jutra mornar Rodrigo zagledal belo peščino in zavpil. Videl je enega od Bahamskih otokov v Karibskem morju. Prvi mož, ki bi opazil kopno, naj bi do smrti dobival pokojnino deset tisoč maravedijev na leto, a Rodrigo je ni nikoli dobil. Kolumb je trdil, da je bleščavo videl že večer prej. Nagrado je dobil on.

Tako so se, ko so se bližali kopnemu, srečali z aravaškimi Indijanci, ki so plavali proti odprtemu morju, da bi jih pozdravili. Aravaki in Aravanke so živeli v vaških skupnostih, imeli so razvito poljedelstvo – pridelovali so korožo, sladki krompir in manioko. Znali so presti in tkati, niso pa imeli konj ali delovne živine. Prav tako niso imeli železa, toda v ušesih so nosili drobno zlato okrasje.

Posledice tega so bile velikanske – Kolumb je vzel na ladjo nekaj ujetnikov in zahteval, naj ga odpeljejo k nahajališču zlata. Nato je odplul do otoka, ki ga danes poznamo kot Kubo, in do Hispaniole (otoka, na katerem sta danes Haiti in Dominikanska republika). Tam so koščki zlata, ki jih je bilo mogoče videti v rekah, in zlata maska, ki jo je Kolumbu pokazal krajevni indijanski poglavar, sprožili divje privide zlatih polj.

Iz lesa nasedle Santa Marie je Kolumb na Hispanioli zgradil utrdbo, prvo evropsko vojaško oporišče na zahodni polobli. Poimenoval jo je Navidad (Božič) in tam pustil devetintrideset članov moštva z navodilom, naj iščejo in shranjujejo zlato. Zajel je še več Indijancev in jih spravil na krov preostalih dveh ladij. Nekje na otoku se je spopadel s tistimi, ki niso hoteli prodati toliko lokov in puščic, kot so jih želeli imeti on in njegovi možje. Dva so zabodli z mečem in izkravela sta. Nato sta Nina in Pinta odpluli proti Azorom in Španiji. Ko se je ohladilo, so indijanski ujetniki začeli umirati.

V poročilu madridskemu dvoru je Kolumb pretiraval. Vztrajal je, da je prispel do Azije (to je bila Kuba) in na otok ob kitajski obali (to je bila Hispaniola). Njegovi opisi so bili delno resnica, delno izmisleki:

Hispaniola je čudežna. Gore in hribi, planjave in pašniki, oboji rodovitni in prelepi ... pristani so neverjetno dobri, veliko je širokih rek in v večini je zlato ... Veliko je začimb in velikih rudnikov zlata in drugih kovin ...

Indijanci, je poročal, »so tako naivni in tako neobremenjeni s svojo lastnino, da tega ne bi verjel nihče, kdor ni videl na lastne oči. Če prosiš za kaj, kar imajo, nikoli ne rečejo ne. Nasprotno, ponujajo in delijo s komerkoli ...« Poročilo je zaključil s prošnjo njunima veličanstvoma za majhno pomoč, v zameno pa jima bo z naslednjega potovanja pripeljal »toliko zlata, kolikor ga potrebujeta ... in toliko sužnjeve, kolikor hočeta«. Govoril je nadvse pobožno: »Večni Bog, naš Gospod, tako daje zmago v roke tistim, ki sledijo Njegovi poti, tudi če se zdi, da ni mogoče iti po njej.«

Na osnovi pretiravanja v poročilu in svojih obljub je Kolumb za drugo ekspedicijo dobil sedemnajst ladij in več kot tisoč dvesto mož. Cilj je bil ja-

sen – sužnji in zlato. Pluli so z enega karibskega otoka na drugega in zajemali Indijance. Toda glas o namerah Evropejcev se je širil in vedno več vasi so našli praznih. Na Haitiju so ugotovili, da so Indijanci v bitki pobili mornarje, ki so ostali v Fort Navidadu in se v tolpah potikali po otoku, iskali zlato ter si jemali ženske in otroke za spolne in delovne sužnje.

Zdaj je Kolumb iz svojega oporišča na Haitiju pošiljal v notranjost odpravo za odpravo. Zlatih polj niso našli, ampak ladje, ki so se vračale v Španijo, je bilo treba napolniti z nekakšnim plenom. Leta 1495 so se odpravili na velik pogon na sužnje, segnali skupaj tisoč petsto aravaških moških, žensk in otrok, jih spravili v ograde, ki so jih stražili Španci in psi, ter nato izbrali petsto najboljših primerkov vrste in jih vkrcali na ladje. Na poti jih je dvesto pomrlo. Preostale so v Španiji dali v prodajo mestnemu arhidia-konu, ki je zapisal, da so bili sužnji sicer »goli kot na dan svojega rojstva«, vendar niso kazali »nič več sramu kot živali«. Kolumb je pozneje napisal: »Naj v imenu Svete trojice še naprej pošiljamo toliko sužnjev, kolikor jih je le mogoče prodati.«

Toda v ujetništvu je preveč sužnjev umrlo. In tako je Kolumb, ki si je na vse kriplje prizadeval vlagateljem izplačati deleže dobička, moral izpolniti svojo obljubo, da bo ladje napolnil z zlatom. V pokrajini Cicao na Haitiju, o kateri so si on in njegovi možje umišljali, da obsega velika zlata polja, so ukazali, da mora vsaka oseba, stara štirinajst let ali več, vsake tri mesece zbrati določeno količino zlata. Ko so jo prinesli, so jim okrog vratu obesili bakreno ploščico. Indijancem, ki so jih našli brez takšne ploščice, so odsekali roke in jih pustili izkrevaveti.

Indijanci so dobili nemogočo nalogo. Edino zlato tam naokrog so bili drobci prahu, ki so jih nanesli vodotoki. Zato so bežali. Lovili so jih s psi in jih pobijali.

Aravaki so poskušali sestaviti odporniško vojsko, Špancem so se upirali z oklepi, mušketami, meči in konji. Kadar so Španci koga zajeli, so ga obesili ali sežgali. Aravaki so začeli množično delati samomore z maniokinim strupom. Pobijali so dojenčke, da bi jih rešili pred Španci. Zaradi umorov, pohabljenj ali samomorov je v dveh letih pomrla polovica od dvesto petdeset tisoč Indijancev na Haitiju.

Ko je postalo jasno, da zlata ni več, so morali Indijanci kot sužnji delati na velikanskih posestih, pozneje znanih kot *encomiendas*. Garali so v grozljivem ritmu in umirali v tisočih. Leta 1515 je bilo morda živih še petdeset tisoč Indijank in Indijancev. Leta 1550 jih je bilo petsto. Po poročilu iz leta 1650 prvotnih Aravakov ali njihovih potomcev na otoku ni bilo več.